

TÖTTÖSSY CSABA

A LATIN PERFECTA ACTIO KIALAKULÁSA

Jelen munkámnak az a célja, hogy a latin nyelv perfecta actioja activumának az alakjaival, ezek kialakulásával foglalkozzam. A perfectum különböző formáira, létrejövetelükre vonatkozó elgondolásaimat is ismertetni szeretném (a reduplikált és az *-s*-szel képzett perfectumokon túl), de a perfecta actio egyes alakjait is szeretném áttekinteni (így az indicativusa három idejét és a coniunctivus két perfectumi alakját, valamint az infinitivus perfectusét is). Ezen kívül azonban szeretném röviden ismertetni az actio imperfecta activi-re és passivi-re vonatkozó általam elfogadott nézeteiket is. Mindezt azért, hogy bizonyos összefüggéseket világossá tehessek, de azért is, hogy röviden átfogó képet is adjak a latin coniugálási rendszerről, s ne csak a saját eredményeimet kíséreljem meg ismertetni. Másképpen fogalmazva: eredményeimet egy egész képbe óhajtom beilleszteni.

Mindenekelőtt az actio imperfecta activi alakjaival, kialakulásukkal kapcsolatosan az alábbi összefoglalást szeretném nyújtani.

A latinban az indogermán igerendszerhez viszonyítva, amelyet elsősorban az óindból és a görögből is látunk jól, jelentős egyszerűsödéseket és jelentős változásokat is találunk az imperfectum alakjai esetében. Az I., a II. és a IV. coniugatio főképp főnevekből, névszókból alakult igéket tartalmaz (denominativumokat), ha nem is teljesen kizárólag. E coniugatiók hagyományosan aszerint vannak megkülönböztetve, hogy a coniugatióban voltaképpen azonos személyvégződések előtt milyen magánhangzó található, mégpedig legtöbbször a valamely tőhöz járuló különböző képzők összevonása után. Az *-ā* tövű I. coniugatio a $\tau\mu\acute{\alpha}\omega > \tau\mu\tilde{\omega}$ imperfectumához lenne hasonlítható, az *-ē* tövű II. coniugatio a $\pi\omicron\iota\acute{\epsilon}\omega > \pi\omicron\iota\tilde{\omega}$ imperfectumához, a IV. coniugatio hosszú *-ī* tövű igéi el vannak választva a III. coniugatio rövid *-i-* tövű igéitől, amely III. coniugatioba tartoznak még az *-u-* tövű igék is a mássalhangzós tövűek mellett. A mássalhangzós tövűek mennyisége messze felülmúlja az idetartozó *-i-* és különösen az *-u-* tövűekét, amely utóbbiak coniugálása semmiben sem tér el a mássalhangzós tövűekétől. A III. coniugatio mássalhangzós tövű igéi viszont már legtöbbször nem denominativumok, s elsősorban ez, de a mássalhangzóra való végződésük is oka annak, hogy e coniugatio — különösen látszatra — jelentősen eltér a hagyomány szerinti másik háromtól, miközben azonban e III. coniugatio hatással

volt a IV. coniugatio alakulására. E négy coniugatiót az I. indogermán főconiugatio változatainak tarthatjuk, míg azok az igék, amelyeket az iskolai grammatikák „rendhagyó” ragozásúaknak tekintenek, az indogermán II. főconiugatio maradványai többnyire, bár e II. főconiugatio igéit is a latin nagyrészt sikeresen „beleegyszerűsítette” az I. főconiugatioba, mégpedig legtöbbször a III. coniugatioba, másokat viszont „átsorolt” ide.¹

A III. coniugatio praesens imperfectum indicativi alakjában jól látható a görög coniugatiorendszer I. főconiugatiójához való hasonlatosság. A mássalhangzós tövéknél a sing. 1. személy pusztán *-ō*-val van képezve, s a további alakokban a görög személyvégződésekhez hasonló végződések kapcsolódnak a thematikus, azaz egykor *-o-/-e-* imperfectum képzőt felmutató imperfectum tőhöz. Az imperfectum képzésében szereplő eme *-e-* azonban a latinban a további alakokban mindvégig *-i*-vé válik (mivel e magánhangzók nem első szótagbeli nyílt szótagokban állnak), s a pluralis 1. személyben használt *-o-* imperfectum képző helyett is így *-i-* thematikus magánhangzót találunk. A sing. 2. és 3. személyében és a plur. 2. személye **-etes* végződése utolsó szótagjában a Kr. e. III. századtól bekövetkezik a szóvégi szótagbeli, de mássalhangzó előtti *e > i* változás, tehát **-e-s > -i-s* és **-e-t > -i-t*, valamint **-tes > -tis* alakok használatosak. A plur. 1. személy esetében is a szóvégi *-os > -us* (**-o-mos > -imus*) változás itt is bekövetkezik, miként a declinatio esetében is a klasszikus latinban. A plur. 3. személy eredeti *-o-nti* végződésének az *-o-*-ja *-u*-vá válik szóbeljei és szóvégi zárt szótagban egyaránt, s a szóvégi *-i-* itt is eltűnik. A legjelentősebb változás ugyanis a latinban az, hogy a praesens személyvégződések végén az indogermánban lévő *-i-k* eltűnnek mindig e praesens alakokban a szóvégen, a latinban tehát voltaképpen a praesensben is az ún. „szekundér” végződésekkel azonos alakok találhatóak, amelyek azonban a primér végződések szóvégi *-i-*-je lekopása révén váltak azonosossá a szekundér végződésekkel.

Az I. és II. coniugatio praesens alakjai a fentiekhez hasonlóak, de még egyszerűbbek. Az *-o-/-e-* thema is beleolvad e coniugatio hosszú magánhangzójába, amely után csak az említett (*-s, -t* stb.) személyvégződések találhatóak. Az összevonások előtt is hosszú magánhangzó a sing. 1. személy *-ō*-ja előtt megrövidülve megtalálható a II. coniugatio *-e*-jeként. A három hosszú magánhangzó (*ā, ē, ī*) idővel megrövidül a szóvégi *-t* és az *-nt* végződések előtt. A III. coniugatio *-i-* tövű igéi imperfectumának rövid *-i-*-je és a IV. hosszú *-ī*-je a szokásos személyvégződések előtt megmarad, így a sing. 1. személy *-ō*-ja és a plur. 3. személy *-u*-ja előtt is. Meg kell jegyezni, hogy mindegyik coniugatioba tartoznak nem denominatív, hanem pusztán igetövet mutató igék is, amelyek azonban a coniugatio jellemzőit megtartják (a *dō*

¹ *W. B. Lockwood: Indo-European Philology. Historical and Comparative. London 1969. 109 sk. az általa kaotikusnak nevezett szanszkrit és görög igerendszerrel szemben dicséri a latin coniugatiorendszert.*

kivételével, amely minden imperf. alakjában megtartja a végül kialakult rövid *-a-*ját).²

A személyvégződések szóvégi *-i-*jének, amely a praesensi alakok jellemzője volt az indogermánban, a látható eltűnése viszont igen jelentős következményekkel járt. Így ugyanis megszűnt a praesensi „primér” végződések közötti és ezt a szóvégi *-i-*t nem tartalmazó, praeteritumi „szekundér” végződések közötti különbség,³ ami a praeteritum augmentumán kívül (ami a latinban szintén nem használatos) a jelen és a múlt idők alakjait megkülönbözteti.⁴ Ennek következtében viszont a múlt idő kifejezésére más módszert kellett „kitalálnia” a latin nyelvnek. Itt a megoldás a körülírás módszere lett, ami olyan jól sikerült, hogy ez nem is nagyon nyilvánvaló. Az igetőhöz (pl. *laudā-*) a participium imperfectum activi *-nt-* képzője járul, s ez az indogermánban *bhu-*-nak hangzó igével (‘válni, lenni valamivé’) lett továbbképezve. Ennek a *bh-*jének az aspirációja a latinban eltűnik, a *-b-* azonban a szó belsejében változatlan marad, utána viszont a magánhangzó előtti *u* kiesik, miként a *-b-* előtti *-nt-* is. Az így kialakult *laudāb-* alakhoz járulnak az iniunctivus-képző *-ā-*jával kapcsolódva a praesensből már ismert végződések. Mivel azonban az *-ō* végződés a praesens jellemzője, így a sing. 1. személy a *-bā-*-hoz járuló *-m* révén alakul ki.⁵ A III. coniugatio mássalhangzós tövű igéi a participium imperfectumukat *-nt-* > *-ent-* révén képezik, s ezért a *-b-ā-* múlttá alakító szótag előtt az *-nt-* rész kiesése után az ilyenkor megmaradó *-e-*részből *-ē-*vé megnyúlt hang is megtalálható, amely az *-i-* és (idővel) az *-ī-* tövű imperfectumokban is megvan.

A futurum esetében hasonló a helyzet (az I. és II. coniugatio esetében és egykor a IV. coniugatio⁶ esetében is): a fenti módon a *bhū-* képzőhöz a II. indogermán főconiugatióban használatos (rövid) *-o-/-e-* coniunctivus⁷ képző járul hozzá, s ez — természetesen megint *-i-*-vé válik — s a személyvégződésekkel ugyanolyan alakú lesz

² A *duint* (opt. pl. 3. szem.) alak pl. mutatja, hogy mennyit kellett eme ige latin formáinak alakulniuk ahhoz, hogy az I. coniugatióba — legalább rövid *-a-* tövűként — beleférhessen. A *-dō-*ról ld. részletesen: *M. Leumann: Lateinische Laut- und Formenlehre. München 1977². 527.*

³ Csak az 1. személyben tűnik ki a latinban a primér *-ō* és a szekundér *-m* végződések révén a különbség.

⁴ Mivel a latinban az igék esetében a nem első szótagokban jelentős változások, „gyengülések” vannak, az ige első szótagjának minél tökéletesebb megmaradása tette célszerűvé az augmentum mellőzését.

⁵ Ez az *-ā-* is megrövidül nemcsak a *-nt* és a szóvégi *-t* előtt, hanem a szóvégi *-m* előtt is.

⁶ Korábban ugyanis nyilvánvaló volt e coniugatio igéinek denominális eredete is, idővel az *-i-* és az *-ī-* csekélynek érzett különbsége létrehozta az ezekbe tartozó igék alakjainak meglehetősen kiegyenlítődsét.

⁷ Senki sem vetette ezt eddig fel, de el tudnám képzelni, hogy ez a *bhu-* „vállak” jelentésű szónak csak egy praesens indicatívi formája, azaz az összetett alaknak a *laudabo* ‘dicsérővé válok’ jelentése révén válik ez az alak futurum értékűvé. (A rövid „kötőhangzós” coniunctivus ekkori, latinbeli, itteni előfordulását viszont kétségesnek tartom).

a *-b-* után, mint a III. coniugatio *leg-* alakja utáni praesensi végződés, tehát a plur. 3. személye *-bunt* lesz, s a sing. 1. személye is *-ō*-ra végződik.⁸

Ez a *bhu-* képző talán tényleg előbb került használatba a futurum esetében, mint a praeteritum kialakítása alkalmával. Úgy gondolom ugyanis, hogy eredetileg az I., II. és IV. coniugationak a névszókból alakult (denominatív) igéi esetében volt ez a *-bhu-* képző használatos csak, s így a III. coniugatio nem denominatív igéi esetében tehát nem volt használatos ez a *bhu-* segítségével történő futurum-képzés. Itt, a III. coniugatióban a futurum kifejezésére az indogermán I. főconiugatio coniunctivus-képzőjének az igetőhöz járulása lett a megoldás (*leg-ē-s*, ... *-ē-mus*, *-ē-tis*, *-ent*), s a plur. 1. és 3. személyében is coniunctivus-képzőként *-ē* lett használva az *-ō* helyett is. A sing. 1. személyben az *-ō* azért nem volt használható e coniunctivusból lett futurumban, mert akkor ez a személy a praesensi alaktól nem lett volna megkülönböztetve, ami viszont a nyelv számára fontos különbség volt. Nem volt ilyen fontos viszont a futurumi és a coniunctivus praesens imperfectumi alaknak a megkülönböztetése. Ezért (az egyébként a praeteritumban is idővel használt) *-am* végződés szerepel tehát a futurum sing. 1. személy végződéséeként is, miként a praes. impf. coni.-ban is.

Amikor aztán a praeteritum képzésére került (valóban tehát talán később) sor, akkor már nem volt szembetűnő az I., II. és a IV. coniugatio névszókból képzett denominatív igéi és a III. coniugatio deverbális igéi közötti eme alaki megkülönböztetés.⁹ Ezen az alapon magam is valószínűnek tartom, hogy előbb került használatba a futurumi képzés e *-bhu-* elemet felhasználó fajtája, mint a praeteritumé. A futurum képzésekor a latin nyelv tehát még megkülönböztette a névszókból lett igéket és a III. coniugatio igéit, amely utóbbiak ezért a *bhu-*val való körülírást nem használták, a praeteritum körülírással történő képzésekor azonban már nem tette meg a nyelv e korábban még fontosnak tűnő megkülönböztetést.

⁸ A *Kretschmer* által felvetett elgondolás mellett vagyok (*P. Kretschmer*: Das mit *-b-* gebildete lateinische Futurum und Imperfectum. *Glotta* 17, 1929, 46 skk.), azzal a különbséggel, hogy — kissé tovább alakítva felfogását — úgy vélem, hogy ez az alak nem kéttagú körülírásból alakult, mint ő gondolja — egy „*amans fo*” alakból indulva ki —, hanem eleve az összetett forma volt használva (s természetesen a participium tőalakja ilyen esetben), azaz *ama-nt-bhū-ō* > *amābō*, illetve *leg-ent-bhū-a-m* > *legēbam*. Leumann (i.m. 579.) is a *-bhwā* > *bā-* és *-bhwe-/o-* > képzőről tárgyal. *I. M. Tronskiy*: *Istoričeskaja grammatika latinskogoazyka*. Moskva 1960. 241 is *-nsbh-* hangcsoportot feltételez. Inkább az infinitivusból alakult formára gondol viszont a praeteritum kialakulásánál pl. *R. Schmitt-Brandt*: *Einführung in die Indogermanistik*. Tübingen—Basel 1998. 254. Ld. minderről részletesen még: *Szidarovszky J.*: *A görög és latin nyelv hang- és alaktana*. Budapest 1932. 350 sk. és 352 sk., aki műve megjelenéséig gondosan áttekintette az addig megjelent szakirodalmat, s így a magyarul tudók számára a továbbiakra vonatkozólag is hasznos áttekintést ad. (A *-nsbh-* feltételezésének hibája csak az, hogy így egy nominativusi alakhoz járuló képzőt feltételeznek, holott világos, hogy mindig tőalak szerepel az összetételek esetében.)

⁹ Természetesen a deverbális és a denominatív igék léte és képzésmódja megkülönböztetését már régóta alkalmazom egyetemi oktató munkámban is, s már *Rix* kitűnő munkája megismerése előtt is megtettem ezt. Ez a megkülönböztetés, mivel szanszkritot is tanítok, s ott ez nyilvánvaló, ezért számomra természetes volt. (*H. Rix*: *Zur Entstehung des lateinischen Perfektparadigmas*. in: *Latein und Indogermanisch. Akten des Kolloquiums der Indogermanischen Gesellschaft*, Salzburg, 23—26. September 1986. Hgg. von *O. Panagl—T. Krisch*. Innsbruck 1992.) *Szemerényi* is használja e terminusokat: *O. Szemerényi*: *Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft*. Darmstadt 1990°. 285.

A coniunctivus imperfectum praeteritumnak nevezett alakja képzésénél az imperfecta actioban használt alak (*laudā-, monē-, caed-, capi-, audī-*) egy (szerintem) desideratív (két magánhangzó között *-r-*-ré vált) *-s-* képzővel bővült, s ehhez járultak hozzá az I. főconiugatio latinban használt coniunctivus-képzőjével alkotott végződésesek (azaz végig *-ē* a képző és ehhez a mindenütt egyformán szokásos *-m-, -s-, -t-, -mus* (< **mos*), *-tis* (< **tes*), *-nt* (< **nti*) személyvégződésesek. Tehát **laudā-s-ēm* > *laudā-rem* stb. alakokat használ a latin.

A coniunctivus praesens imperfectumának a II. főconiugatio latinban való maradványai esetében használatos volt az optativusi *-ī* képzővel történő képzésforma (ld. a *sim* (< *siēm*) stb. és a *velim* stb. alakok). Ez az *-i-*vel kezdődő képzésforma a magánhangzóra, sőt az *-i-*re vagy *-ī-*re végződő imperfectum tőhöz való csatlakozás esetében azonban nem volt használható. A praes. impf. coni. képzésére tehát az I. főconiugatio négy coniugatioja számára más képzésmódot kellett alkalmazni. Az optativus-képző helyett tehát a II., III., IV. coniugatioban a fentebb is említett imperfectum-tövekhez az iniunctivusi *-ā* képzővel járultak hozzá a szokásos személyvégzések (*mone-am, caed-am, cupi-am, audi-am*). Mivel ez az *-ā* képző viszont az I. coniugatioban használt tővel (*laudā-*) azonos alakot eredményezne, így ott (a futurum képzésében e coniugatioban amúgy sem használatos, a III. és IV. coniugatio futuruma alkotásában azonban használt), eredetét illetően coniunctivusi *-ē* képzővel történik ennek a praes. impf. coni. alaknak a megformálása (ami jól illik ide), bár itt opt. alakot várnánk szerintem. Így a *laudā + ē* + személyvégzések (az *ā + ē = ē* révén) tehát *laudem, laudēs* stb. alakokat eredményeznek. (Ez az *ē*-vel való képzés a *mone + ē* alakulás miatt viszont nem lett volna használható a II. coniugatioban, míg a III. és IV. coniugatioban ez már a futurum képzésére van használva.)

A participium imperfectum képzését fentebb már voltaképpen említettem. A *-nt-* képző előtt az I. és II. coniugatioban az imperfectum tőhöz tartozó *-e-* beleolvad az *-ā*-ba, illetve az *-ē*-be. A III. coniugatioban a mássalhangzós tövekhez *-nt-* > *-ent-* formájában járul e képző, melynek *-ē*-je tűnik fel a III. és IV. coniugatioban a mássalhangzós töveken kívül az *-i-* és *-ī-* után is a *cupiēbam* és idővel az *audiēbam* típusú alakokban.

Az infinitivus imperfectust bőven tárgyaltam már régen.¹⁰ Az *-ā-, -ē-, -i-, -ī-* végű imperfectum tőként használt alakhoz *-s-* főnévképző járul és az *-e* végződés a szóvégen egy locativusi *-i* végződésből alakult ki. A III. coniugatio mássalhangzós töveinek a praes. impf. ind.-ben használt imperfectum-töve (**-o-/*-e- > -ē-*) képzőjéhez járul hozzá a fenti *-si > -re* képző, (miként a fent említett magánhangzós tövek esetében is voltaképp így alakul ki a *-re* előtti alak).

A perfectumi alakok tárgyalása előtt — előrebocsátva — megjegyzem, hogy ezek végződésai végül (majdnem teljesen) megegyeznek az imperfectumi alakokéval,

¹⁰ Tötössy Cs.: A görög és a latin infinitivusos szerkezetek. Antik Tanulmányok 22 (1975) 15 skk., uő: The Development of the Greek and Latin acc. and nom. c. inf. Ann. Univ. Bud. Sectio Classica 2 (1974) 9 skk.

míg az imperfectum passiviben épp a végződések terén merül fel a különbség, amennyiben a passivumban az activumi alakhoz csak egy többnyire plusz végződéskénti hozzájárulást látunk.

A medio-(passiv) alakok imperfectuma igen érdekesen alakult ki. Az egyes idők és módbeli alakok képzésmódja megegyezik az activumbelivel, pusztán a végződések mutatják az alak medium voltát. Az *-r-* jellegzetes mediális használata¹¹ lehet kiterjedtebb más nyelvekben is, de az activumban használt plur. 3. szem. sajátos (mediális eredetű) — *ēre* végződése mindenképpen tartalmazza ezt az indogermán *-r-*t. A latinban mindenesetre eme *r* révén történik csaknem minden alak képzése nem törődve azzal, hogy ez az *-r-* csak medium-képző használatú, vagy már amúgy is használatos egy *-s-* > *-r-* alakulás révén (ld. sing. 2. szem.).

A *-tur* és a *-ntur* a szekundér indogermán praeteritumi *-to* és *-nto* képzőt tartalmazza és a hozzájáruló latinbeli *-r-* medium képzőt (a szóvégi szótagbeli *-o-* > *-u-* változás mellett). Az 1. személyek *-r* végződései is az említett *-r-*t tartalmazzák, mely az activumban esetleg előforduló 1. személybeli *-m* helyére kerül. A plur. 2. személyben a *-minī* végződést én — a kételyek ellenére — a *-μévoι*³ participiumi alak megfelelőjének tartom, amely mellől a *sum* megfelelő alakjai a latinban elmaradtak, mert ezek nélkül is az előttük levő képzőkből már kiderül, hogy milyen alakban használatos ez. A *-minī* előtti alak pontosan mutatja, hogy mely idő és mód plur. 2. személye jelölésére szolgál a latinban e plur. masc. nom.-nak megfelelő megmerevedett alak. (A görögben a medio-passivi plur. 3. személyében használatos a *-μέvoι*³ végű participiumi alak segítségével való körülírás, de a görögben szükséges az εἰσί(v), ἦσαν alakokkal való kiegészítés, míg a latinban *-minī* előtti alak ilyet feleslegessé tesz. Csak az imp. plur. 2. személybeli használata nem világos a formájából, mivel azonos az alak a praes. ind.-beli alakokkal, de ilyenkor a mondatból egyébként kitűnik a *-minī* alak funkciója, s így ez esetben sincs szükség arra, hogy a szóvégi *-ī-*t itt dativusi végződésnek és funkciójúnak tartsuk, mint egyesek.¹²

A sing. 2. személy *-ris* végződésének a kialakulása a legérdekesebb. A ritkán használt, de fennmaradt pl. *uta-rus* típusú alakban a *-so-* képző latin formája van, amely rögtön megkapta az activ sing. 2. személyre jellemző *-s* végződést és így a *-ro-s* > *-rus* változás azonnal bekövetkezett. A *-ris* esetében más a helyzet. A szóvégi *-s* nem rögtön járult hozzá, s először csak *-so* > *-re* változás következett be. Amikor ehhez a szó végére a *-s* hozzájárult, akkor a szóvégi szótagban törvényszerűen bekövetkezett a *-re + s* > *-ris* változás. (A praes. impf. ind. pass. alakban mindig a *-ris* alak használatos, a többi alakban viszont a *-re* végződés is használatban van, amelynek „szekundér jellegét” láthatóan érezték még.)

¹¹ Az *r* mediális használatáról ld. H. Krahe: Indogermanische Sprachwissenschaft. Berlin—New York 1966—1969⁵. II. 69 sk.

¹² Palmer (ld. L. R. Palmer: The Latin Language. London 1974³. 265.), e *-minī* végződést az imperativus pass.-nél tárgyalva a *-men-* főnévképzőnek az *-ī/-i-* deiktikus partikulával továbbképzett alakjának véli.

Mielőtt a perfectumok tárgyalására rátérek, megemlítem a következő, valójában nem perfectumokat.

A *capso*, *faxō* (praes. indic.) *ausim*, *faxim* (valójában opt. alak!) valamint *inpetrassere*, *capessere* inf. alakok a görög futurumi actio latinosított formái, amelyek egy időben jól használhatóan pótolták futurumi értékben az idővel kialakult coniugatio periphrastica instantis alakokat,¹³ de oly idegenek voltak a latin számára e *faxo* stb. alakok, hogy idővel — az *-s-* aoristosból lett perfectumképző hatására — ezeket perfectumi alakoknak tartották. Pedig a latin egykor — szellemesen — a *-ss-* alak használatával elérte a rhotacizálás mellőzése lehetőségét (*servasso*, *servassim*, *capessere*). Természetesen ezeknek az alakoknak eredetileg semmi közük nem volt a latinban az actio perfectához, sőt az aoristozhoz sem, ezek ugyanis azok az alakok, amelyek a görög futurumi actioban léteznek, s abból lettek átvéve.

Ezután kezdtem el tárgyalni a perfectum különböző képzésmódjait a latinban.¹⁴

1. A szokásos indogermán perfectum képzése: a) reduplikálás és b) más személyvégződések használata. Erre természetesen a (nem névszókból képzett) III. coniugatio igék esetében nagy mennyiségben van példánk. Világos ugyanis, hogy csak az igetövek kerülhettek reduplicálásra (a denominatív igék nem).

De az igék reduplicálása terén is nagy nehézség adódott a latin esetében.¹⁵ Ha ugyanis az ige elé praeverbium került, akkor (a már nem első szótagban levő) reduplicatióban a nem első szótagban bekövetkező szokásos „gyengülés” és más egyéb változás miatt vagy csak a reduplicatio magánhangzója esett ki (pl. *rettulī*) vagy pedig a reduplicatio teljes egészében is kiesett és eltűnt (pl. *occidō*, 3, *occidī*, *occisum*). E csoportba tartozik tehát voltaképpen mindazon ige is, amely csak az összetételben vesztette el a reduplicatióját, vagy (részben a gyakori összetételek miatt) idővel elvesztette mindenütt a reduplicatióját, vagy amely magánhangzóval való kezdete miatt nem kettőzéssel képezte perfectumát. Ezek a magánhangzós kezdetűek ugyan nem „kettőzések” voltak, de ennek megfelelő perfectumi képzésük volt (valamikor).

2. Számos igének az indogermán aoristos lett használva activ perfectumként, pontosabban a gyenge aoristos, s ennek is csak az *-s-* hangja. (Természetesen ez a képzésmód sem volt használható a denominatív igék esetében.) Ezek az ún. *-s-* perfectumok, amelyek valójában *-s-* aoristosok voltak. (Érdekes, hogy épp ez az

¹³ Cs. Töttössy: Origin and Development of the Forms of the Latin Future Active Infinitive and Participle. Acta Ant. Hung. 38 (1998) 253 skk., uő: A latin *instans actio* és eredete. Ant. Tan. 43 (1999) 115 skk.) (a 116 jz. 7 részletesen.)

¹⁴ Ld. a perfecta actoról pl. F. Sommer: Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre. Heidelberg 1902. 590 skk. és E. Kieckers: Historische lateinische Grammatik. II. Teil. München 1931. 248 skk.

¹⁵ A reduplicatoról ld. A. Meillet—J. Vendryes: Traité de grammaire comparée des langues classiques. Paris 1968. 268 sk.

aoristosi alak magyarázza, hogy a latin praes. perfectumnak, bármely képzésűek is, megvan a perfectív jelentése is és az aoristosra jellemző is.)

3. A problémát az igéknek az a hatalmas tömege okozta, amelyek denominatívumok voltak, így az I., II. és IV. coniugatio igéinek a hatalmas többsége, a nagy tömege. Ezeket — nem ige-tövek lévén — reduplicálni sem lehetett, és az -s-szel képzett aoristost sem lehetett belőlük megalkotni. Maradt, illetve kialakult egy szelleges megoldás: az indogermán participium perfectum activi képzőjét tették ezekhez hozzá, amelyet viszont a participiumok képzése során nem használtak fel. E képző erős alakja az indogermánban a *-vēs-, a gyengébb alakja a *-ves-, (a leggyengébb alakja pedig az *-us-) az indogermán formájában. (Óind megfelelőjük: -vāms-, -vas- (-vat), -us-) Ennek a felhasználását látom a perfectum e formájában.¹⁶ Bár az óind alapján is kimondható, hogy a perfectumnak eleinte csak a praes. ind. alakja volt meg a latinban is (sőt a görögben is ez volt a helyzet), ennek a praes. perf. alaknak a tárgyalása előtt tekintem át az idővel szintén kialakult többi perfectumi alakot, amelyek kialakulásában — szerintem — épp e képzőnek volt nagy szerepe, ez a képző teremtette meg a lehetőséget a többi alak kialakulásához.¹⁷

A praet. perf. ind. képzésekor ez az eredetileg part. perf. act. képző -ves- formájában járult a tőhöz, s ehhez az immáron perfectumtőhöz járul hozzá a praet. impf. ind.-ben is használt -am, -ās stb. végződés. A nem első szótagbeli, de nyílt szó-

¹⁶ A perfectum e 3. formájában teljes egészében is szerepel (rhotacizáltan) a -ves-/vēs- képző, a többi perfectum képzésmódban azonban csak az -is- képző látható, ezért fel sem vetik az általam ajánlott megoldást, így pl. Sommer sem (i.m. 603 skk.) s Palmer (i.m. 373 sk.) sem említi, s Kieckers (i.m. II. 260.) is úgy véli, hogy a képző eredetét sötétség fedi. Ld. még a perfectumról Szemerényi i.m. 312 skk. A képző -is- alakja miatt az aoristosból képzeli el a perfectum kialakulását Hirt, s pl. -sis- aoristost lát a *divixisti* alakban (H. Hirt: Indogermanische Grammatik. Teil IV. Heidelberg 1928. 251.). Ernout az athematikus tőaoristosokból származtatja a -v-vel és az -u-val képzett perfectumokat (A. Ernout—H. Meltzer: Historische Formenlehre des Lateinischen. Heidelberg 1920. 460 sk.). A -v- és az -u- perfectumról ld. még Leumann: i.m. 593 skk. és R. Kühner—Fr. Holzweissig: Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache. I. Hannover 1994². 747 skk., továbbá A. Meillet—J. Perrot: Esquisse d'une histoire de la langue latine. Paris 1977. 17., Tronszkij, i.m. 256 skk., Krahe: i.m. II. 85. Általános, hogy pusztán -is- képzőt látnak az ilyen alakokban, mint az *ēgerō*, de ezt nem a -ves-ből, hanem másképpen származtatva, ld. C. Watkins: Indogermanische Grammatik. Bd. III. Teil I. Heidelberg 1969. 57. (Az idézett művekben egyéb jelenségekre vonatkozó nézetek is megtalálhatóak, a minden alkalommal való idézésüktől terjedelmi okokból is eltekintek.)

¹⁷ Már Planta erősítgeti a Curtius által 1885-ben fölvetett gondolatot (Ber. d. sächs. Ges. 1885. 421 skk.), amikor is a -v- és az -u- perfectumnak a -ves- part. perf. act.-ből való származtatását igyekszik bizonygatni, ld. R. von Planta: Grammatik der oskisch-umberischen Dialekte. Bd. II. Strassburg 1897. 354 skk. Azonban ők is, Schulze is (W. Schulze: Das lateinische v- perfectum. KZ 28 (1887) 266 skk.) körülírt formában képzeli el e part. perf.-ből a perfectumi alakok kialakulását, úgy véelve, hogy az állandósult -ves- tőhöz járulhatott a *sum* ige megfelelő alakja, s az ilyen körülírás révén alakultak ki a perfectumi alakok, pl. *sēves-mos*, *sēves-eram*, *sēves-essem*, *sēves-eso*, *sēves-esse* formákból. Rix egyik eredménye, hogy a denominatív igék képzésmódjának látja e képző használatát (ld. pl. i.m. 231: *portāuioseis (e)somos), viszont tehát ő is körülírt alakokból származtatja a perfectum ilyen alakjait, s mindeddig nem merült fel az általam fentebb előadott megoldás. A legerősebb ellenérzést Petersenben váltotta ki e megoldás, ld. W. Petersen: The Latin *vi*-Perfect. Language 4 (1928) 191 skk., aki úgy vélte, hogy a tőben szereplő v- (pl. *cāvī*, *lāvī*, *fōvī* stb.) teszi szokásossá az egyéb perfectumok e képzővel való képzését.

tagbéli *-ves-* *-e-*-je viszont *-i-*-vé válik, de ez az *-i-* a két magánhangzó közötti *-s-*-nek az *-r-*-ré válása miatt az *-r-* előtt *-e-*-vé válik, s így alakul ki a **laudā-ves-am* > **laudā-vis-am* > *laudā-ver-am* stb. alak.

A fut. perf. ind. is a fut. impf. ind. *laudābō* típusa analógiájára alakul: **laudā-ves-ō* > **laudā-vis-ō* > *laudā-ver-ō*, *-is* stb., s a végzések szintén teljesen azonosak a *laudā-b-ō*, *laudā-b-is* stb. végződésekkkel. E fut. impf. ind. plur. 3. személye azonban *laudāverint* lesz (és nem *laudāverunt*), mert ez a már korábban kialakult *laudā-vēr-unt*-tal csaknem azonos alakot eredményezne, s fontos a nyelv számára a két alak: a *laudāvērunt* és a *laudāverint* megkülönböztetése.

A praes. perf. coniunctivi képzésekor nincs akadálya annak, hogy a nyelv az optativusi képzőt használja fel, amely a latin II. főconiugatióban használatos is (*sim*, *velim*), de az I. főconiugatióban nem alkalmazható. Így alakul ki a **laudā-ves-ī-m* > **laudā-vis-ī-m* > *laudā-ver-ī-m* alak.

A praet. perf. coni. képzése is (ugyanúgy, mint az imperfectumban) *-s-ē-m* stb. révén történik, azaz a desiderativum-képző *-s-* és a coniunctivus képző *-ē-* révén, tehát ezek járulnak a participium perfectumi képzőből alakult perfectum tőhöz.

Itt azonban, mivel a *-ves-* szótag zárt szótagban fordul elő, egy **laudā-ves-s-em* alakot várnánk a használatos *laudā-vis-s-em* alak helyett, de az inf. perfectusban is *laudā-vis-se* alakot találunk, s nem **laudāvesse* formát. Ezek az alakok azonban azok, amelyek az előbbieknél esetleg később is alakultak ki, feltétlenül a praes. perf. ind. kialakulása után, de mindenesetre nem az játszott itt szerepet, hogy a *-ves-* part. képzőnek zárt szótagban meg kellene maradnia, hanem a többi *-er-*-t tartalmazó alak analógiás hatása, az a nyelvi érzék, amely szerint, ahol az *-r-* előtt *-e-* van, ott az *-r-*-nek *-s-*-szé való visszaváltozása esetében az *-s-* előtt *-i-* szokott lenni előzőleg, mint pl. a *cinis*, *cineris* stb. esetében. Itt tehát úgy vélem, hogy egy ilyen analógiás jelenséget látunk az *-iss-* formák előfordulásakor. De a *-vis-* alakok megmaradását talán az is magyarázza (ld. alább), hogy a praes. perf. indicativiben ezek a *-vis-* alakok rögzültek.¹⁸ Mindenesetre a végzések ismét teljesen azonosak az imperfectumiakkal a *laudā-vis-s-em* alak esetében is, amely a **laudā-s-em* végződésével teljesen azonos, bár ez utóbbinak *laudā-r-em* lesz a rhotacizált formája.

A *laudā-r-e* < **laudā-s-i* végzések is pontosan megfelelnek a **laudā-vis-s-i* > *laudā-vis-s-e* formának, amelyben, miként az imperfectumban, az *-s-* a főnévképző, az *-e-* pedig az *-i-* locativusi végződésnek a szóvégen *-e-*-vé alakult formája.

4. Ez az előbbieken tárgyalt *-ves-* képző többnyire hosszú magánhangzó után szerepel, és ilyenkor a hosszú magánhangzó és a *-v-* is megtalálható. Ha azonban a *-ues-* rövid magánhangzóhoz csatlakozott, akkor alakult ki az *-uī* perfectum, így pl. a *monuī* esetében.

¹⁸ Így tehát csak a *-vis-*, *-ver-* és *-vēr-* (ld. alább) fordulnak elő, s a *-ves-* változat, bár indokoltan létezhetne, már nem lett alkalmazva.

Az *-uī* perfectumok tehát csak ennyiben különböznek a *-vī* perfectumi képzéstől. Annak azonban, hogy ebben a formában nem látható a képző lényeges eleme: a *-v-*, a következő képzésmódra volt hatása, míg a *-v-s* képző használata kiterjedt (a nem denominatív), az igazi igék perfectumtöve képzésére is, pl. *sprē-vī* stb.

5. Mivel ugyanis e legutóbbi *-uīs* formában a *-v-* nem található meg, így a beszélők, a nyelvet használók úgy gondolták, hogy a *-v-* vagy ez az *-u-* csak néhány ige perfectumtövének a tartozéka, képzője, miként a *scrip-s-ī*-nek az *-s-*, s ezért úgy gondolták, hogy csak a *-v-* vagy az *-u-* utáni részt kell hozzátenni a *cēp-*, *ēg-* stb. alakokhoz, e már csak így hangzó perfectumtövekhez.

A perfectum képzése azonban így minden formájában a perfectumképző *-v-* utáni részével történik és szó sincs arról, hogy *-is-* aoristosi képzők vagy *-sis-* aoristosi képzők (*scrip-sis-sem*) lennének itt találhatóak. Miként viszont a *cecīd-* és a *scrips-*tövekhez is csak az *-eram*, *-erō*, *-erim*, *-issem* teendő hozzá, s a *cecīd-*-hez és a *scrips-*-hez hasonlóan a *laudāv-* és a *monu-*alakot tartotta a latin perfectumtőnek, s ezek *-v-*jét viszont csak a perfectum képzőjének (a *scripsī* *-s-*éhez, az aoristosból lett immár szintén perfectum képzőjéhez hasonlóan), nem látták át a valóságot, hogy itt egy igető alakot látunk (*laudāv-* vagy *sprē-*), s hogy ehhez a *-veram*, *-verō*, *-verim*, *-vissem* perfectumi alakok képzője járul hozzá. E *-v* és *-u-* tehát a nyelvi tudatban a perfectum képzőjévé vált, miként az *-s-* és a reduplicatio is csak perfectummá tette az alakot, s úgy vélte a nyelvi tudat, hogy az *-eram*, az *-erō*, az *-erim*, az *-issem* önmagukban a képzői az adott perfectumi időnek és módnak, s ezeket tette hozzá a reduplicatioval képzett *cecīd-* és az aoristosi képzésű *scrips-*tövekhez is.

A perfectum képzése ötödik csoportjába tehát azokat a perfectumokat osztom be, amelyek nem reduplicatioval, nem aoristosi *-s-* képzővel, s a *-ves* képző *-v-*-je vagy ennek maradványaként *-u-*-ja nélkül vannak képezve. Ez természetesen nem pontos beosztás, mert a praeverbiumokkal összetett igék esetében az összetételekben reduplicátlan alakok is a reduplicált, 1. osztályomba osztandók, míg ebbe az 5. osztályba tehát az erős (*-s-*) nélküli aoristosos képzésű perfectumok is beosztathatók, és a reduplikálás nélküli perfectumok is (pl. *vīdī*) és esetleg ide osztom be a magánhangzóval kezdődő igéket is, ha a reduplicatioval megfelelő magánhangzóval kezdődő perfectum képzésűek is (*ēgī*).

Az természetes, hogy a *-vēs/-ves-* képzésmód (fenti 3. és 4. osztályom) a denominatív igék képzésmódja, azonban ez a latinul beszélők számára már nem volt oly világos, mint a mai tudomány számára, mert a latinban a denominatív igék esetében is idővel éppúgy létezett perfectum épp e *-ves-* képző révén, mint az igetövekből származók esetében, amelyek tehát — mint látjuk — átvették a denominatív igék által használt perfectum képzésmódot, s így mindegyik perfectumból mindazok az alakok képzésre kerültek, amelyek az imperfectumban létező idők és módok voltak. Annál kevésbé volt világos a képző teljes egészében (*-ves-* formában), mert olykor a fenti 5. képzésmód esetében is szerepel a már többen meglévő *-v-* és *-u-* pl. *ovī*, de az a tudományos elgondolás, amely szerint ez utóbbi az alapja a *v-t* tartalmazó,

-vī -veram stb. alakokat felmutató perfectumoknak, — szerintem — a valóságot megfordító, téves elképzelést tartalmazza.¹⁹

Ezzel az 5. perfectum képzésmóddal — területi okokból — nem akarok most részletesen foglalkozni további felosztásokat téve. Ilyenkor az imperfectum-képző elemei (pl. -n-, -sc- stb.) természetesen elmaradnak és többeli változás (rendszerint gyengülés) is található, amely idővel látszólag „nyújtottabb” alakokat tartalmaz, mint az imperfectum, de a helyzet éppen fordított (pl. impf. tő: *sper-n-*, perf. tő: *sprē* < de < **spř̄*).

Oly esetben viszont, ha a perfectumtő olyanná alakul, hogy hosszú *ē*, *ā*, *ī*, *ō* hangokra végződik, akkor e hosszú magánhangzók után — a denominatív igéknek a perfectumképző előtti hasonló alakjai hatására — szintén a -ves- képző révén alakul ki a perfectumuk. Idővel ugyanis már nem érzi a nyelv, hogy itt deverbális igetövekhez járul az eredetileg denominalis igék számára kialakult képző, pl.: *sternō* — *strāvī*, *pāscō* — *pāvī*, *cerno* — *crēvī*, *crēscō* — *crēvī*, *terō* — *trīvī*, *nōscō* — *nōvī* stb.

Miután a perfectum képzésmódokat áttekintettem, s az egyes perfectumi alakokét is (a praes. perf. ind. kivételével) szeretném az alábbiakban világossá tenni, hogy a perfectumi alakok képzésekor a latin (zseniálisan egyszerű megoldást használva) az imperfectumban használatos végződéseket alkalmazta a megfelelő perfectumi végződésekként is:

<i>praet. impf. ind.</i>	<i>laudā-b-</i>	}	-am-, ās stb., miként az * <i>es-</i> > <i>er-am</i> stb. esetében is
<i>praet. perf. ind.</i>	<i>laudā-ver-</i>		
<i>fut. impf. ind.</i>	<i>laudā-b-</i>	}	-ō, -is ... stb., -unt, miként az * <i>es-</i> > <i>er-ō</i> stb. esetében is
<i>fut. perf. ind.</i>	<i>laudā-ver-</i>		
<i>praes. imperf. coni.</i>	<i>vel-</i>	}	-im, -is ... -int, miként a <i>s-im</i> stb. <i>sint</i> esetében is
<i>praes. perf. coni.</i>	<i>laudā-ver-</i>		
<i>praet. imperf. coni.</i>	<i>laudā-</i>	}	-r-em < -s-em, -es < -ēs stb., miként az <i>es-sem</i> stb. <i>essent</i> esetében is
<i>praet. perf. coni.</i>	<i>laudā-vis-</i>		
<i>inf. impf. act.</i>	<i>laudā-</i>	}	<i>r-e</i> < <i>s-e</i> < * <i>-i</i> , miként az <i>es-s-e</i> inf. esetében is
<i>inf. perf. act.</i>	<i>laudā-vis</i>		

Ezek után térek rá a praesens perfectum indicativi alakjainak a tárgyalására.

A deverbális igék egykori perfectuma maradványainak az emlékei a sajátos, medialis perfectumi végződések: -ī, -tī és -ere, míg a denominalisoké a -t, -mus, -tis és

¹⁹ Ld. a 17. jegyzetben említett Petersen-féle elképzelést.

-unt végződéses és a -vis-, -vēr-, az említett participiumképző olykor megmaradt, de először csak a denominatív igéknél felhasznált alakjai. Itt egykor tehát különbség volt a latinban a pusztán igeőre visszamenő igék korábban, előbb kialakult, indogermán elemeket megőrző alakjai között és a denominatív igék esetében is az idővel szintén kialakult -ves- participiumi képzővel képzett alakok között, míg végül e kettő összeolvadását látjuk ennek mai formájában. (Az eddig tárgyaltak²⁰ képzésénél csak az a -ves- képző, illetve annak legalább egy része lett felhasználva mindig, amely tulajdonképpen csak a denominalis igék perfectuma képzésére lett használva először.)

Az igeőből képzett igék esetében használt legrégebbi perfectumformák (az eredeti végződés és a későbbiekben is megmaradó végződés):

$$\text{perfectumtő} + \left\{ \begin{array}{ll} *ai > *ei & > \bar{i} \\ *tai & > t\bar{i} \\ *ei \text{ (idővel } -ei-t \text{ is)} & \text{s ezekből legvégül } > it, \text{ s a szekundér} \\ & \text{végződésű } < -ed\text{-ből is)} \\ * \varnothing + ? > -i + ? \\ * \varnothing + ? > -i + ? \\ * ? & > \bar{e}re \end{array} \right.$$

Az **-ai > *-ei* és az **-ei* mediális eredetű végződés, ugyanígy a plur. 3. személyben később is használt *-ēre* végződés is,²¹ míg a **-tai > -tī*-ben activ és mediális elem egymás mellé kapcsolódása látható. A plur. 1. személyben az óindben is látható az indogermán állapot *ə*-jának a folytatásaként az *-i-* (pl. *bu-budh-i-mahe*), ezért teszem fel ennek meglétét a latinban is, s ez a *ə* a plur. 2. személyben is megvan az óindben. Feltehető, hogy a praes. perf. ind. act. a latinban teljes egészében mediális végzésekkel volt megalkotva, tehát a plur. 1. és 2. személy is, és nemcsak e fenti négy alak. (Éppen ez az oka annak, hogy a (medio-)passiv perfectumot a latin körülírással fejezi ki annak azután már az összes perfectumi alakjában, mivel a mediális alakokat már felhasználta a praes. perf. act. alakok kifejezésére a deverbális igék perfectuma megalkotásakor.)

A denominatív igék esetében viszont a *-ves-/-vēs-* képző volt itt, a praes. perf. ind. kialakításakor is felhasználva. Tartózkodom azonban attól, hogy olyan alakokat feltételezzek, amelyekre nincs semmi írásban fennmaradt alapom. A plur. 3. személy *-vēr-unt* alakja teszi nyilvánvalóvá e képző korai felhasználását. A *-vēs-/-ves-* tő legerősebb formája van használva a plur. nominativusban az óind participium esetében is, így ez az alak egy **-vēs-unt* alakra megy vissza.²² Ezenkívül a *-vistī* és a *-vistis* ala-

²⁰ A praet. és fut. perf. ind. és a praes. és praet. perf. coni. valamint az inf. perf. alakok esetében.

²¹ Amelynek egy *stet-erai* alak lehetett elődje is.

²² Az *-ērunt* végződést Palmer is, mint mások is, az *-erunt* és az *-ēre* végzések contaminatiojának tartja (i.m. 275.). Hasonlóan vélekedik A. Meillet—J. Vendryes: *Traité de grammaire comparée des langues classiques*. Paris 1968. 350. Az *-ēre* alakot pusztán archaizmusnak tartja: A. N. Šavčenko: *Sravnitel'naya grammatika indo-evropejskih jazykov*. Moskva 1974. 283.

kok tartalmazzák még ezt a képzőt a praes. perf. ind.-ben, s ez azt mutatja, hogy valamikor a denominatív igék teljes praes. perfectuma a *-vēs-/-ves-* képzővel lehetett megalkotva, minek nyomait a *-vī -vit, -vimus* alakokban csak a *-v-*, illetve a *domo*-ék esetében az *-u-* mutatja. A *-vistis* esetében zárt szótagban **-ves-tis* alaknak kellett volna lennie. A *-vērunt -unt* végződésből azonban arra következtethetünk, hogy a többi alakban is *-i*-vel kapcsolódtak legkorábban a *-vis*-hez a személyvégzések (hasonlóan a III. coniugatio praesenséhez), tehát **laudā-vis-i-mus* alak volt a rhotacizmus előtt. (Az itt megmaradt és igen megrögzült *-vis-* forma okozza a *-vissem*-ben is megtalálható megmaradását a *-vis-* formának.) Felteszem azt is, hogy a praes. perf. kialakulása még a rhotacizmus előtti, mégpedig nyílt szótagbeli *-vis-* formát felhasználó *-vis-i-mus* alak volt, ezért e *-vis-* maradt meg, s az *-i-* kiesése után a *-tī* és a *-tis* végződés előtt nem alakult már át *-ves*-szé e képző, de a rhotacizmus révén a *-vērunt* végződésben megtalálható már a rhotacizált változása a legrégebbi formának.

Ha ezek az alakok rhotacizáltak lettek volna, akkor egy *-ver-i-tis* alak jött volna létre, amely a praes. perf. coni. alaktól nem lenne megkülönböztethető, de a két perfectumképzés (deverbális és denominalis) egységesülése egy korán megkezdődő, hosszabb folyamat.

A denominatív igék perfectumi alakja tehát legkorábban **-vis-im* (?), **-vis-is*, **-vis-it*, **-vis-i-mus*, **-vis-i-tis*, **-vēs-unt* lehetett, s ezek és a nem-denominatív igékből származó, indogermánra visszavezethető perfectumi alakok contaminálódtak. A contaminálódás során alakult ki az, hogy egyes alakok megtartották a *-vis-* formát, mások a *-vēr-* alakot, a többiek a deverbális perfectumok vonásait őrizték meg inkább, de a *-v-*, illetve *-u-* a denominatív képzésből ez utóbbi esetben is megmaradhatott. A tudomány viszont a *-v-* és az *-is-/-ēr-* részek olykor külön fennmaradásából arra következtetett, hogy ezek soha nem is tartoztak össze, s én épp egykori egybetartozásukat látom és akartam a fentiekben bemutatni, s egyúttal a perfecta actio kialakulását bemutatni, amely épp a denominatív igékből alakult ilyenné, mégpedig a *-ves-/-vēs-* képző révén úgy, hogy e képzőhöz (a praesenseket kivéve) a megfelelő imperfectumban használt végzések járultak hozzá.²³

²³ Az indogermán sigmás aoristosból tehát valójában csak a *scripsī* típusú alakok *-s-* képzője szerepel, a többi perfectum típusban sehol nincsenek *-s-* aoristos formák, míg viszont a *-vis-* képző és változatai (*-ver-/-vēr-*) szétválva is előfordulnak az egyik rész mellőzésével (egyrészt *-v-*, illetve *-u-*, másrészt *-is-* és *-er-*, *-ēr-* formákban).